

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה ט / גליון שעמ
ערש"ק פרשת תבוא ה'תשע"ב

מעלת ישראל הניכרת בכל יום

מדוע לעת"ל 'הגויים הרוב יחרבו'

ש' הרמב"ם בחיוב ד'הלכת בדרכיו'

החידוש שבתורת החסידות

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת תבוא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון שעט), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ופשוט שלפעמים מעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונוכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

שנת המאתיים להסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע

קובץ זה יוצא לאור לזכות האחים
הרה"ח הרה"ת ישראל אפרים מנשה שי'
והרה"ח הרה"ת יוסף משה שי'
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

להצלחה רבה ומופלגה בגשמיות וברוחניות

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב שמואל אבצן, הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב יוסף גליצנשטיין, הרב צבי הירש זלמנוב,
הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב ישראל ארי' ליב רבינוביץ', הרב מנחם מענדל רייצס

יוצא לאור על ידי

מכון אור החסידות

United States

1469 President St.

#BSMT

Brooklyn, NY 11213

718-534-8673

www.likras.org • Likras@likras.org

ארץ הקודש

ת.ד. 2033

כפר חב"ד 60840

03-738-3734

למחלקת הפצה הקישור 2

נדפס באדיבות

The Print House

538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237

718-628-6700

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

האמרת והאמירך: אין להם עד מוכיח – ומצאתי להם עד
יבאר שהטעם שפירש רש"י בתחילה שהאמרת הוא מלשון הבדלה ולא מלשון תפארת
הוא כי בכתוב מוכח שה"האמרת" הוא בכל יום, ומכיון שאין תפארתם של ישראל ניכרת
(לכאורה) בכל יום לכן פירש שהוא מלשון הבדלה, כי זה שישאל מובדלים מהאמות
והקב"ה מובדל מאלקי הנכר הוא דבר הניכר בכל יום
(ע"פ לקוטי שיחות ח"ט עמ' 162 ואילך)

י. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

יא. יינה של תורה.....

והלכת – בדרכיו: מהות ההליכה ודרכיה
המצוה ד"והלכת בדרכיו" אינה רק מצוה כללית / אם ההליכה היא מכוח עליון – איך אין זה
"נהמא דכיסופא" / ביכולתו של האיש ישראל שהחיות שלו תהיה מנפשו האלוקית / ע"י
דביקה בתלמידי חכמים כאילו נדבק בשכינה ממש / "אף אתה היה חנון"
(ע"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1130 ואילך)

יז. פנינים.....

דרוש ואגדה

יח. חידושי סוגיות.....

שיטת הרמב"ם בגדר חיוב והלכת בדרכיו
יביא דברי הש"ס והרמב"ם דיש חיוב בפני עצמו לנהוג בדרכי ה', ויקשה דלכא' הוא חיוב
כולל מכמה מצוות ולא נתחדש בו דבר / יכריח דא"א לומר דזוה נתחדש חיוב במידות
שבלב לבד / יחדש שגדר החיוב הוא על הכוונה שבלב המחוייבת בכל המצוות דגמ"ח,
ויבאר הנפקותא מזה למעשה
(ע"פ לקוטי שיחות חל"ד עמ' 153 ואילך)

כ. תורת חיים.....

מכתבי קודש בענייני רפואה, שעל האדם להתחזק באמונה וביטחון וזה מוסיף בבריאות
הגוף

כז. דרכי החסידות.....

שיחות וכתבי קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ מליובאוויטש נ"ע אודות החידוש של תורת
החסידות ופעולתה בדוגמת האש המנקה ומבררת את המים

האמרת והאמירך: אין להם עד מוכיח - ומצאתי להם עד

יבאר שהטעם שפירש רש"י בתחילה שהאמרת הוא מלשון הבדלה ולא מלשון תפארת הוא כי בכתוב מוכח שה"האמרת" הוא בכל יום, ומכיון שאין תפארתם של ישראל ניכרת (לכאורה) בכל יום לכן פירש שהוא מלשון הבדלה, כי זה שישראל מובדלים מהאומות והקב"ה מובדל מאלקי הנכר הוא דבר הניכר בכל יום

"את ה' האמרת היום, להיות לך לאלקים, וללכת בדרכיו ולשמור חקיו ומצוותיו ומשפטיו ולשמוע בקולו. וה' האמירך היום, להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך, ולשמור כל מצותיו" (פרשתנו כו, יז-יח).

ובפירוש רש"י:

"האמרת והאמירך – אין להם עד מוכיח במקרא. ולי נראה שהוא לשון הפרשה והבדלה: הבדלתו לך מאלקי הנכר 'להיות לך לאלקים', והוא הפרישך אליו מעמי הארץ 'להיות לו לעם סגולה'."

כלומר: "את ה' האמרת היום" פירושו שישראל הבדילו את הקב"ה מאלוקי הנכר, ו"ה' האמירך היום" פירושו שהקב"ה הפריש את עם ישראל מתוך עמי הארץ; ולאחר מכן ממשיך רש"י (כן הוא ברוב הדפוסים – אבל בדפוס ראשון ועוד ליתא):

"ומצאתי להם עד, והוא לשון תפארת, כמו 'יתאמרו כל פועלי אוון'."

והיינו, שאף שלפני כן כתב רש"י שאין להתיבות "האמרת והאמירך" ראי' שתוכיח את

משמעותם מתוך המקרא (ולכן פירשם רש"י במשמעות של "הפרשה והבדלה"), הרי לבסוף מסיק רש"י שאפשר להביא ראי' מהלשון "יתאמרו כל פועלי און" - שגם "האמרת והאמירך" הוא "לשון תפארת".

ותמהו המפרשים: "הלא דברי רש"י סותרין זה את זה, דמתחילה פירש 'אין להם עד', ואחר כך פירש 'ומצאתי להם עד'" (ל' הצדה לדרך)! הווי אומר: "מעיקרא מאי סבר - ולבסוף מאי סבר" (ל' המשכיל לדוד)?!

ב. לכאורה אפשר הי' לבאר, שזהו כמו שמצינו בכ"מ שיש "מהדורא קמא" ו"מהדורא בתרא". ואף כאן: בתחילה חשב רש"י ש"אין להם עוד מוכיח במקרא", אולם לאחר מכן התחדשה לו - בבחינת "מציאה" ("ומצאתי") - הראי' מ"יתאמרו כל פועלי און".

[וכ"כ בצדה לדרך: "כוונת רש"י ז"ל כאילו אמר - אחר שכתבתי כל זה, מצאתי להם עד והוא לשון תפארת וכו', והוא חוזר ממה שכתב לעיל 'אין להם עוד מוכיח במקרא'. והט"ז כתב בס' דברי דוד: "כתבו רש"י במהדורא קמא ופירשו רש"י לשון הפרשה מסברא; לבסוף מצא לו עד, ודבריו הראשונים לא זו ממקומם".

- ויש להעיר שלפי זה יומתק זה שבדפוס הראשון של רש"י לא נמצא החלק השני ("ומצאתי להם עד וכו'"), כי התחלת הפירוש כבר נתפרסמה במהדורא קמא ודפוס ראשון הוא ממהדורא זו, ורק במהדורא בתרא הוסיף "ומצאתי כו'"].

אולם דרך זו קשה מאוד לקבלה, כי:

לפני שכתב רש"י "אין להם עוד מוכיח במקרא" - בסגנון של וודאות - הוא בוודאי עבר במחשבתו על כל התנ"ך. איך איפוא לא הבחין בפסוק זה של "יתאמרו כל פועלי און"?

ולאחרי שרש"י "מצא" את ה"עד" - במהדורא בתרא - הי' לרש"י למחוק מה שכתב קודם לכן ש"אין להם עד", ולא להשאיר תיבות אלו כדבר קיים!

ג. אך הביאור בזה, לפי דיוק לשון רש"י (בתחילת דבריו) שכתב "אין להם עוד מוכיח במקרא": אכן, כבר בתחילת דבריו הי' ידוע לרש"י שקיים ה"עד" של "יתאמרו כל פועלי און"; אבל כיון שאין זה "עד מוכיח", לכן לא הביאו.

[וכן כתב בצדה לדרך: "דקדק לומר 'עד מוכיח' - כלומר, עד יש להם, אבל עד מוכיח אין להם". ובמשכיל לדוד: "אין להם עוד מוכיח, כלומר, עד ברור שיוכיח פירושו האמיתי לפי משמעו"].

אבל עדיין קשה (וע"ד קושיית המשכיל לדוד): "הואיל ומצא להם עד שהוא מלשון תפארת ושבח - מי הכריחו לפרשם מלשון הפרשה"?

לקראת שבת

ז

כלומר:

אמנם אין הלשון "האמרת והאמירך" בדומה ממש להלשון "יתאמרו" – ולכן אין "יתאמרו" נחשב כ"עד מוכיח" (אלא רק "עד" סתם) – ואין רש"י מוכרח לפרש את "האמרת והאמירך" במשמעות של "לשון תפארת";

אבל סוף סוף, כיון שלהפירוש "לשון הפרשה והבדלה" אין דמיון במקרא כלל, ואילו להפירוש "לשון תפארת" יש קצת דמיון עכ"פ (בפסוק "יתאמרו כל פועלי און") – מדוע באמת העדיף רש"י (בפירושו הראשון שהוא העיקר) דוקא את "לשון הפרשה והבדלה" (ומיאן לפרש "לשון תפארת")? וצריך לומר, שזה שרש"י בחר לפרש "לשון הפרשה והבדלה" – ולא "לשון תפארת", הוא משום שיש קושיא על פירוש זה מצד תוכן העניין בפרשתנו, כדלקמן.

ד. והביאור בזה:

הפסוקים "את ה' האמרת היום . . . וה' האמירך היום", באים בהמשך להפסוק שלפניהם: "היום הזה ה' אלקיך מצוך גו".

והנה, בפסוק שם מפרש רש"י את הלשון "היום הזה": "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים". ומכיון שבפסוקים דידן נאמר "היום" – מובן שגם בהם פירוש "היום" הוא כמו בהפסוק שלפניהם, "בכל יום" (דפשיטא שאינו צריך לחזור בכל פעם באותו הענין ולהדגיש "הזה").

וזהו הטעם שרש"י מפרש בתחילה דוקא במשמעות של "הפרשה והבדלה" (ולא "לשון תפארת") – כי דוקא ענין זה מתאים לומר עליו שהוא דבר שנעשה "היום", היינו "בכל יום":

בכל מצב שבו ישראל נמצאים, קיימת אצלם ההכרה בזה שהקב"ה הוא אלוהיהם (ולא אחר ח"ו) – "הבדלתו לך מאלקי הנכר להיות לך לאלקים", וכמאמר חז"ל שישאל הם תמיד "מאמינים בני מאמינים" (שבת צז, א. וראה פרש"י שמות ד, ב);

וכן הוא מצד הקב"ה, שתמיד עם ישראל הם אצלו העם המיוחד והנבחר מכל האומות – "הפרישך אליו מעמי הארץ להיות לו לעם סגולה".

אולם אם נפרש את "האמרת" ו"האמירך" במשמעות של "לשון תפארת" – אין הדבר מחוור כל כך, כי:

השבח והתפארת של הקב"ה הוא בעיקר כאשר בני ישראל הולכים בדרכיו בפועל ממש, והשבח והתפארת של ישראל היא בעיקר כאשר הם בפועל מקיימים מצוותיו של הקב"ה; והרי דבר זה אינו תמיד בגלוי, כך שאין מתאים (כ"כ) לומר עליו שהוא נעשה "היום", היינו: "בכל יום"!

[וזהו דיוק לשון רש"י "אין להם עד מוכיח במקרא":

לקראת שבת

אם הי' "עד מוכיח" וברור לפרש "האמרת" ו"האמירך" מלשון תפארת, הי' הכרח לפרש כך גם בכתוב דידן, אף שמחמת תוכן הענין קשה לומר כן;

אבל מכיון שה"עד" אינו "מוכיח" כדבר מוחלט (כי "האמרת" ו"האמירך" אינם בדומה ממש ל"יתאמרו"), מוטב לפרש "לשון הפרשה והבדלה", כפי שמסתבר מתוכן הענין].

ה. בדרך זו, יתבאר דבר נוסף:

בפשטנים אחרים של המקרא מצינו פירושים נוספים בענין "האמרת והאמירך". כמו האבן עזרא שמפרש: "כי המלה מגזרת 'ויאמר', והטעם – כי עשית הישר עד שיאמר שהוא הי' אלקיך; גם הוא עושה לך עד שאמרת שתהי' לו לעם סגולה". וכעין זה בדברי הרשב"ם: "אתה הזקקת שאמר הקב"ה ונתרצה להיות לך לאלקים, כי הדבר תלוי בו ליעשות הוא אלקיך ויושיעך מתוך שקבלת מצוותיו; וגם הוא 'האמירך' – הפעילך שאמרת ונתרצית שתהי' לו לעם, לפי שעשה נסים וגבורות".

ולפי הנ"ל מובן היטב הטעם שרש"י לא פירש כפירושים אלו, כי:

לא תמיד הנהגתם של בני ישראל היא אכן באופן של "עשיית הישר" ו"קבלת מצוותיו"; כך גם מהצד של הקב"ה כביכול, לא תמיד רואים בגלוי שהקב"ה עושה לעמו "נסים וגבורות".

דוקא הענין של "הפרשה והבדלה" הוא דבר שקיים בכל יום ובכל מצב, ולכן (אליבא דרש"י) הוא מתאים ביותר ללשון "האמרת היום". האמירך היום, שפירושו "בכל יום".

ו. ועוד יש לפרש בדרך זו – דיוק לשונו של רש"י:

הנה כאשר רש"י בא לפרש את התוכן של "את ה' האמרת היום גו'", הוא אינו מסתפק בפירושו "הבדלתו לך מאלקי הנכר", אלא חוזר ומעתיק את לשון הכתוב – "להיות לך לאלקים". ולכאורה העתקה זו מיותרת היא.

אמנם לפי הנ"ל מובן, שבזה בא רש"י להדגיש, אשר התיבות "האמרת היום" – שמשמעותם (כנ"ל) שהדבר חוזר על עצמו בכל יום תמיד – מכוונים בעיקר כלפי התיבות הסמוכות "להיות לך לאלקים", כלומר: לגבי עצם האמונה של יהודים בהקב"ה לבדו, אבל לא (כל כך) ביחס להמשך הכתוב שלאחר מכן: "וללכת בדרכיו ולשמור חוקיו ומצוותיו ומשפטיו ולשמוע בקולו", כי זה אינו ניכר בכל יום ממש.

כמו כן בהמשך דבריו, כאשר רש"י מפרש את ענין "וה' האמירך היום", הוא כותב "והוא הפרישך אליו מעמי הארץ", והוא מוסיף להעתיק את לשון הכתוב "להיות לו לעם סגולה":

כוונתו בזה להדגיש, אשר התיבות "האמירך היום" – שמשמעם כאמור שהדבר חוזר על עצמו

לקראת שבת

ט

בכל יום תמיד – מתייחסים בעיקר להתיבות הסמוכות "להיות לו לעם סגולה", כלומר: לגבי עצם היותם של ישראל עם סגולתו של הקב"ה, אבל לא (כל כך) ביחס להמשך הכתוב: "ולשמור כל מצוותיו ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת" – כי זה אינו ניכר בגלוי בכל יום.

ז. אמנם לאחרי כל הנ"ל, הרי כיון שפירוש זה של "האמרת והאמירך" במשמעות של "הפרשה והבדלה" אין לו דמיון ודוגמא במק"א במקרא ("לא מצאתי לו חבר"), לכן אין רש"י מסתפק בפירוש זה לבדו וממשיך להביא – בתור פירוש שני – "ומצאתי להם עד והוא לשון תפארת".

וכוונתו בזה, שאפשר גם לפרש את "האמרת והאמירך" במשמעות של תפארת – כי (אמנם עיקר התפארת והשבח היא כשבני ישראל הולכים בפועל בדרכי ה' ומקיימים מצוותיו בשלימות, אבל סו"ס) עצם זה שהקב"ה הוא "לך לאלקים" וישראל הם "לו לעם סגולה" נחשב גם כתפארת ושבח; ולכן אפשר ליישב את הלשון "את ה' האמרת היום.. וה' האמירך היום", שפירושם שזה חוזר על עצמו בכל יום (כנ"ל ס"ד) – גם בהתאם ל"לשון תפארת".

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

”נסים” ו”חסדים”

אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם גו' ולא נתן ה' לכם לב לדעת גו' עד היום הזה להכיר את חסדי הקב"ה ולידבק בו (כט, א-ג. רש"י)

לכאורה יש לתמוה, הרי מצינו בכמה מקומות שנתנו בני ישראל ליבם להודות לה' על הנסים שנעשו להם, וכגון: "וירא ישראל את היד הגדולה גו' ויאמינו בה' גו' אז ישיר משה ובנ"י" (שמות יד, לא; טו, א), וכהנה רבות?

וי"ל, שביאור ענין זה רמז רש"י בדיוק לשונו "להכיר את חסדי הקב"ה ולידבק בו".

דהנה, ישנם נסים היוצאים מגדר הטבע והרגילות, כמו הנס דקריעת ים-סוף, ונסים כאלו מטבעם פועלים יראת הרוממות כלפי הקב"ה, ואכן מצינו בריבוי מקומות שיכירו בני"ו באלו הנסים, ויודו עליהם לקב"ה.

אך סוג אחר ישנו בנסים, והוא הנהגה נסית שנמשכת זמן מרובה, שאזי טבע האדם הוא שמתרגל לנס ואינו מתפעל ממנו, דהרגל נעשה טבע, שלכן ניסים אלו אינם מביאים ליראה.

ופעולת נסים אלו שהם "חסדי המקום", היא להביא לקירוב ודביקות במשפיע הטובה, דאף שאינם פועלים יראה להיותם תמידים, הרי באם מכיר שהדבר ניסי הוא, צריכה ההכרה בזה לפעול קירוב ואהבה במשפיע הטובה.

ובאלו הנסים עוסק משה רבינו בהמשך דבריו (בפסוקים ד-ה): "ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר, לא בלו שמלתיכם מעליכם ונעלך לא בלתה מעל רגלך, לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם", שע"ז הוכיחם שהי' עליהם "להכיר את חסדי הקב"ה ולידבק בו".

וזוהו שממשיך רש"י: "ש"היום הזה", "הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום".

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 101)

חלות חיוב ביכורים

והי' כי תבוא אל הארץ . . . ולקחת מראשית כל פרי האדמה "אין והי' אלא מיד" (כו, א-ב. ספרי)

כבר הקשו (עיין ספרי דבי רב, זרע אברהם, מלבי"ם, צפע"נ (להרונצ'ובי) עה"ת. ועוד) הרי מפורש בכתוב דחיוב ביכורים הוא רק אחרי ש"וירשתה וישבת בה" – אחרי ירושה וישיבה, ולא "מיד" כש"תבוא אל הארץ"?

והנה, הא דחיוב הביכורים הוא רק לאחר ירושה וישיבה, יש לפרש בב' אופנים: א. לאחר ירושתם וישיבתם של כל ישראל, והיינו, אחרי י"ד שנה שכבשו וחלקו. ב. כל יחיד ויחיד מיד כשכבש את חלקו נתחייב במצוה זו. ועפ"ז הי' מקום לומר, דס"ל להספרי כאופן הב', דמיד כשכבש היחיד את חלקו נתחייב בככורים.

אך עדיין קשה, דהרי גם לפי אופן הב' חיוב הביכורים חל רק אחרי שבע שכבשו, דרק אז הי' כבר ליחיד חלק בארץ, ומה פירוש "אין והי' אלא מיד"?

וי"ל שלדעת הספרי תלות חיוב ביכורים בירושה וישיבה אינה כשאר המצוות התלויות בארץ, שהחיוב חל רק אחרי הירושה והישיבה בפועל, אלא החיוב עצמו חל מיד כשנכנסו לארץ, והתנאי ד"וירשתה וישבת בה" לא היה הגורם לחלות החיוב כ"א הסרת "ארי' דרביע עלי", מפני שקיום מצוה זו אינו אפשרי אלא כשהשדה הוא שלו וברשותו, אך חלות חיוב המצווה היתה מיד כשנכנסו לארץ. וא"ש הלשון "אין והי' אלא מיד".

(יעוין לקוטי שיחות חל"ד עמ' 145 ואילך)

והלכת - בדרכיו: מהות ההליכה ודרכיה

המצוה ד"והלכת בדרכיו" אינה רק מצוה כללית / אם ההליכה היא מכוח עליון – איך אין זה "נהמא דכיסופא"? / ביכולתו של האיש ישראל שהחיות שלו תהיה מנפשו האלוקית / ע"י דביקה בתלמידי חכמים כאילו נדבק בשכינה ממש / "אף אתה היה חנון"

הרמב"ם מנה את הציווי "והלכת בדרכיו"¹ במנין התרי"ג שלו²: "להידמות בו יתעלה כפי היכולת, והוא אמרו "והלכת בדרכיו" ... ובא בפירוש זה: מה הקב"ה נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הקב"ה נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הקב"ה נקרא צדיק אף אתה היה צדיק, מה הקב"ה נקרא חסיד אף אתה היה חסיד".

איברא דבשרשים³ שבתחילת ספר - המצוות קבע הרמב"ם "שאיין ראוי למנות הציוויים הכוללים התורה כולה... אין פנים למנות הציווי הזה מצווה בפני עצמה. שהוא לא יצווה לעשות מעשה מיוחד שיהיה מצות עשה ולא יזהיר מעשות מעשה מיוחד שיהיה מצות לא תעשה, וזה כאמרו (משפטי' כג) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. וכאמרו (קדושים יט) את חקותי תשמורו, ואת משפטי תעשו (אח"מ יח) ושמרתם את משמרת (ס"פ אח"מ) ורבים כאלה. וכבר טעו ברש הזה גם כן עד שמנו קדושים תהיו (קדושים יט) מצוה מכלל מצוות עשה. ולא ידעו כי אמרו קדושים תהיו, והתקדשתם והייתם

(1) פרשתנו כה, ט.

(2) ספר המצוות מ"ע ח. הל' דעות פ"א ה"ה. והוא מסוטה יד, א. הובא בשו"ע אדה"ז הל' משא ומתן סקנ"ו, ס"ג.

(3) שרש ד.

לקראת שבת

קדושים (שם כ וסוף שמיני), הם צוויין לקיים כל התורה".

ומכל-מקום מצוה זו ד"והלכת בדרכיו", שהיה מקום לומר שהיא גם בגדר "מצוה כוללת" – כן חשב הרמב"ם במנין התרי"ג.

על-כרחך שבמצוה זו ד"והלכת בדרכיו" יש חידוש דבר שאינו במצוות "להיות צדיק" או "להיות חסיד" – ועל-כן יש למנות גם מצוה זו, מצד חידושה, כמצוה נפרדת במנין התרי"ג. וע"ד המצוה ד"ועבדתם את ה' אלוהיכם", שנמנית במנין התרי"ג⁴, אף שהיא מצוה כוללת לכאורה – וזה בשל החידוש שנתחדש בה⁵.

ועלינו לברר מהו החידוש-דין במצות "והלכת בדרכיו" שעל כן נמנית כמצוה בפ"ע (וראה לקמן בארוכה במדור "חידושי סוגיות" והבא לקמן הוא ע"ד הדרוש והסוד).

החידוש המיוחד במצוות "והלכת בדרכיו" נרמזו בתיבת "והלכת". קיום המצוות צריך להיות באופן דהליכה. דאפשר להיות שהאדם יקיים מצוות וישאר על עומדו, באותו מעמד ומצב שעמד קודם קיום המצוה, וע"ז מצוה התורה הק': "והלכת!". יש לקיים מצוות באופן כזה, אשר הקיום יגרום לאדם שיהפוך ל"מהלך", שיצא מהמעמד-ומצב בו הוא עומד כעת ויתעלה בעילוי אחר עילוי לדרגה גבוהה יותר.

וכיצד אפשר לפעול "והלכת" בשעת קיום המצוות?

הנה ע"ז אמר: "בדרכיו" – שה"והלכת" נעשה ע"י ה"בדרכיו". כלומר: כאשר הכוונה בכל מצוה היא "להידמות בו יתעלה כפי היכולת", שהמצווה היא "דרכו" של הקב"ה ורצון המקיים להידבק בו ית', הרי שהרגשה זו משפיעה על קיום המצוה שתהי' באופן ד"והלכת".

ואף שגם בלא קיום מצוות "והלכת בדרכיו" – בוודאי שכל מצוה מזככת את האדם המקיימה ופועלת בו שינויים ועילויים גדולים אשר אין לשער ואין לתאר, מ"מ עליות אלו הם בהעלם ואתכסיא, והמצוה ד"והלכת בדרכיו" היא שהאדם יקיים את המצוות באופן כזה שגם בגלוי יורגשו העליה וההליכה שבמצוות.

ביאור הדברים:

(4) מ"ע ה.

(5) וכלשון הרמב"ם שם: ואעפ"י שזה הציווי הוא גם כן מן הציוויים הכוללים כמו שביארנו בשרש הרביעי הנה יש בו יחוד שהוא צוה בתפילה.

לקראת שבת

יג

על הפסוק 'ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה' מבואר בספרי חסידות⁶ אשר המלאכים והנשמות קודם ירידתם בגוף נקראים "עומדים", והנשמות אחרי ירידתם למטה נקראים "מהלכים" – באשר ע"י התומצ' שמקיימים בעולם הזה נעשים הם בבחי' "מהלכים".

ומבואר בזה יתירה מזו: שאף שגם המלאכים והנשמות קודם ירידתם יש בהם עליות כל הזמן, דאינם עומדים בדרגא אחת ממש, אלא עולים ומתעלים כל העת – מ"מ נקראים הם בשם "עומדים", דמכיון שהעליות שלהם הם בערך זל"ז, דמדרגה אחת עולים לדרגה שלמעלה ממנה ולמעלה בקודש – ה"ז כאילו הם נמצאים במקום אחד ובו גופא מתעלים.

משא"כ לאחר הירידה בגוף וקיום התורה והמצוות, העליות הם עליות שלא-בערך אחד לשני. דכאשר הנשמה מתעלית ה"ז למעלה באין-ערוך מהדרגא הקודמת שעמדה קודם, ועד שאין להם שום שייכות עם דרגתם הקודמת. וכן הם "מהלכים" בעילוי אחר עילוי – דזוהי ההליכה האמיתית. ומזה נלמד לענייננו, שאף גדר "הליכה" ב"והלכת בדרכיו" הוא שקיום המצוות יהיה באופן כזה שיעלה את האדם מעלה מעלה, ועד שיהיה באופן ד"בלי גבול".

ואמנם האדם הוא מוגבל בעצם מציאותו, וכיצד יכול הוא להתעלות בל"ג?

ובפרטיות יותר: כיון שהאדם הוא מוגבל בעצם מציאותו, איך ע"י עבודת ה' שלו, עבודת בעל גבול יכול הוא להיעשות בלתי בעל גבול? ומאידך, אם באמת יתכן הדבר שהאדם ע"י קיום המצוות ייעשה "בלי גבול" – האם גם אז הוא יישאר נברא מוגבל, ולא יפסיק להיות נברא?

ע"כ אמר הכתוב "והלכת בדרכיו" – תתדבק בדרכיו של הקב"ה! וכיון שהקב"ה הוא "נמנע הנמנעות"⁸ (הכל יכול וכוללם יחד) והוא נושא הפכים, והוא ית' יכול לאחד את הגבול והבל"ג כאחד (ע"ד "מקום הארון אינו מן המדה"), כך ש(א) נברא מוגבל, יהי' יכול להתעלות – ע"י עבודתו המוגבלת – בעילוי נפלא בלי-גבול; (ב) ואף אחר עלייתו זו, הבלתי-גבולית, יישאר אדם נברא ומוגבל.

ברם, ע"פ האמור עולה קושיא יסודית:

כלל הוא בידינו אשר רצונו ית' וכוונתו בעבודת האדם היא, שהאדם יבוא למעלות ומדרגות בכוח עבודת עצמו, ולא שיתעלה בכוח מתנה מלמעלה. ומפורסם ההסבר בזה, אשר רצון הבורא שהוא תכלית הטוב, ומטבע הטוב להטיב – שיקבל האדם את שכרו בדין, כיון שבאם יהי' כחסד חינם אזי הוא בבחי' "נהמא דכיסופא".

6 זכריה ג, ז.

7 תורה-אור וישב ל, א. לקוטי תורה שלח לח, ד.

8 ראה שו"ת הרשב"א סי' תיח. ספר החקירה להצ"צ ע' 68.

לקראת שבת

ועפ"ז שהעליות וה"הליכה" ד"והלכת בדרכיו" הם אך ורק בכוח עליון הרי לכאורה חסר בענין ד"עבודה מכוח עצמו" – דהעליה אינה מכוחו ויגיעתו של עובד ה', ואינה אלא מתנת שמים!?

[ואף דלכאורה ה' מקום ליישב, דעצם העלי' נעשית ע"י קיום המצוה בכוח האדם, ורק התוספת "בלי גבול" היא בכוחו של הקב"ה, וא"כ הרי האדם עשה ככל שביכולתו – אבל שכרו הרבה מאוד למעלה ממה שעשה, מכוח "נמנע הנמנעות" של הכל יכול ית"ש;

אך הקושיא עדיין במקומה עומדת: דמכיון שהציווי "והלכת" אינו יכול להתקיים בשלימות מכוח האדם – הרי פרט זה שבמצוה, שההליכה תהי' "למעלה ממדידה והגבלה", אינו מתאים לכאורה לכוונה העליונה שהכל בכל יהי' מכוח הנברא ומעבודתו דוקא?].

והביאור בזה:

כדי שהמצוות יהיו בבחי' "דרכיו" של הקב"ה, ויגרמו לאדם העובד שיהי' בבחי' "והלכת" – הרי זה ע"י שהאדם יתקשר לקב"ה בשעת קיום המצוות עם עצם נשמתו. ובאשר נשמתו של היהודי היא

(9) ובאמת יש להרחיב מעט בכללות הענין, איך ומה הוא. דלכאורה הכלל הידוע "באתערותא דלתתא – אתערותא דלעילא" (שע"י ההתעוררות מלמטה נעשית התעוררות מלמעלה) כוונתו, שאף שהתעוררות הראשונה היא מלמטה, מ"מ ה"ה מעוררת כנגדה מלמעלה התעוררות גבוהה הרבה יותר, בחי' "לעילא". ולכאו' גם בענין יסודי ועיקרי זה יש להקשות, דמה שנשפע מלמעלה בעקבות המצוה אינו אלא מחמת "כי חפץ חסד הוא" ולא מכוח האדם, ושוב הוי "נהמא דכיסופא"?

כלומר: זאת אשר כשהאדם מקיים מצוה ה"ה ממשיך אור אלוקי וכו' – אין זה מחמת מעלת האדם או מחמת קיום המצווה, דהלא לולי ציווי הקב"ה לקיים את המצוה לא היתה למצוה שום משמעות, דאין ערוך בין הבורא להנברא, ואין שום דרך לנברא להתקרב ולהתדבק לבוראו אם לא שהנברא בחר שהנברא יתדבק בו ע"י קיום המצוות – וא"כ לעולם כל מה שיעשה האדם לא יהי' זה בכלל בשום ערך וקשר למה שיזמשך וישפיע עי"ז?

והביאור בזה: זה ודאי שלולא בחירת הקב"ה ורצונו בעבודת ישראל – לא היו שום משמעות ותוכן בקיום המצוות, אך לאחר שעלה ברצונו ית' שעבודת הנבראים תהי' חשובה לפניו, ותתפוס מקום כביכול – הרי שמצד רצונו ית' נעשה כן באמת! ובמילא ההמשכה והשפע הנשפע בעקבי המצוות, היא באמת מכוח עבודתם של ישראל. שכך עלה בדעתו ית' שקיום המצוות יגרום להמשכת אור אלוקי.

אמנם, כל זה הוא בנוגע לכללות הענין ד"באתערותא דלתתא – אתערותא דלעילא", אך עדיין קשה בנוגע ל"והלכת בדרכיו" (המבואר בפנים): כיון שענין ההליכה היא עליה בלי-גבול ובלי-ערך, הרי שנגרם ע"י המצוות שמקיים היהודי עלי' והפלאה שלמעלה מהרצון שישנו בהמצוה (ובלשון החסידות והקבלה: בהאור שקודם הצמצום), ובוה לכאורה אי אפשר לומר שעלה ברצונו שמצד העבודה דישאל יעלו הם למעלה ממקור הרצון של המצוות.

ובסגנון אחר: זאת אשר הוקבע מלמעלה שהמצוות ימשיכו המשכות (אשר זאת הוא ב"אתערותא דלעילא") – הרי שהוקבע שהמשכות מסוימות תלויים במעשה המצוות, ומני אז, כאשר מניחים תפילין עד"מ, ממשכיכם אור התלוי בתפילין. ובכללות הוא אור אלוקי המתאים עם ענין הבריאה שע"כ הוא קשור במעשה המצוות. אבל כשאומרים שע"י קיום מצוה מתעלים בעילוי שבאין-ערוך, יוצא שע"י קיום מצוה אפשר להתעלות יותר ממה שנקבע שקשור ותלוי בהמצוה, וא"כ עליה זו אינה בכלל בקשר, אפילו רוחני, עם המצוה – והיא כל כולה מרצונו של הקב"ה. ובמילא חסר – לכאורה – בהענין ד"עבודת האדם"?

[להבנת ענין זה בטוב, חשוב לעיין במקורי הדברים, בהע' 13 בשיחה שבלקו"ש, ובמצויין שם].

לקראת שבת

טו

"חלק אלוקה ממעל ממש"¹⁰ – בלי גבול.

וע"י שהאדם יגלה את עצם נשמתו בכל מצוה פרטית של "חנון, רחום, חסיד" וכו' [שזהו המשמעות של: "אף אתה היה חנון; אתה היה רחום; אתה היה חסיד" – שאתה בעצמך, בעצם מהותך תהיה חנון, רחום וחסיד] – אזי הוא ימשיך בתוך המצוות את הקב"ה עצמו – "הקב"ה נקרא חנון, הקב"ה נקרא רחום, הקב"ה נקרא חסיד".

זאת אומרת: כאשר יקיים האדם מצוות מתוך מסירות נפש, באמונה פשוטה שלמעלה מטעם ודעת – שזה בא אך ורק מכוח הנשמה, ה"ה פועל עי"ז שהקב"ה כביכול יהיה נמשך – למעלה ממדידה והגבלה.

הנה כי כן, ההילוך הבלתי-מוגבל של האדם בא מכוח נשמתו הוא, כאשר הוא מגלה בנשמתו את דביקותה באלוקים חיים – שלמעלה ממדידה והגבלה. ואתי שפיר שהעלי' היא מכוח האדם.

הדרך בה ילך האדם ויגלה בעצמו את נשמתו שהיא "חלק אלוקה ממעל ממש", ויזכה ל"והלכת בדרכיו":

החיות האמיתית של היהודי היא מהנפש האלוקית¹¹ (אלא שהיא רק עוברת דרך הנפש הבהמית), הגם שהגוף הוא גשמי ומוגבל, ומקורו הוא ב"קליפת נוגה"¹², ואילו הנשמה הטהורה היא "חלק אלוקה ממעל ממש" – עם זאת לא רק שהגוף לא מתבטל כלפי הנשמה, אלא אדרבה, הנשמה היא החיות של הגוף!

אבל, החיות האלוקית שבנשמה המחיה את הגוף, אינה בגילוי בגוף (מצד - עצמה). וחובת האדם לגלות אותה בעצמו, שיש לה איברי הגוף שלו חיים מכוח הנפש האלוקית: בדיוק כמו הגוף, שחי בגילוי מהנפש החיונית, ומיד כאשר הנפש רוצה לעשות דבר מה – מציינים אברי הגוף "תיכף ומיד בלי שום ציווי ואמירה להן ובלי שום שהי' כלל"¹³, כך הוא גם מכוח הנפה"א, שכאשר האדם מתעלה לדרגה כזו שהוא מרגיש שהנפש האלוקית היא חיה האמיתיים – יעשו האיברים כמעצמם את רצון הנפה"א. וכמובא בירושלמי¹⁴ "אנא מחזק טיבו לראשי דכד הוה מטי מודים הוא כרע מגרמי"¹⁵.

(10) תניא רפ"ב.

(11) ולכן נוגע מאוד העניינים שעוסקים בהם, מפני שבכל דבר ודבר שהאדם פועל ועושה, מכניס בוה כוחות אלוקית כו' (ד"ה בשעה שהקדימו תער"ב ע' ד).

(12) תניא ספ"א.

(13) תניא פכ"ג.

(14) ברכות פ"ב, סה"ד.

(15) ועד"ו בלקוטי-דיבורים (ע' 284) לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע אודות אביו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, שהרגיל

ואמנם לאו כל מוחא סביל דא, לבוא לביטול עצום כ"כ לאלוקות, עד שהנפה "אתה" שולטת בגוף כמו הנפש החיונית. וע"כ הקדים למצות "והלכת בדרכיו" את מצות "ובו תדבק", וכלשון הרמב"ם בזה¹⁶: והמצוה השישית היא שצונו להדבק עם החכמים ולהתייחד עמהם ולהתמיד בישיבתם ולהשתתף עמהם בכל אופן מאופני החברה במאכל ובמשתה ובעסק כדי שיגיע לנו בזה להדמות במעשיהם ולהאמין הדעות האמתיות מדבריהם והוא אמרו יתע' (עקב י) ובו תדבק. וכבר נכפל זה הצווי גם כן ואמר (ס"פ עקב) ולדבקה בו ובה הפירוש ולדבקה בו הדבק בחכמים ותלמידיהם וזה לשון ספרי.

דכאשר נדבקים ומתקשרים בת"ח, שהוא בטל לקב"ה בתכלית כמרכבה לרוכב, ומכיון שכמבואר בתניא¹⁷ יניקת החיות של כל-אחד היא דרך הצדיקים והחכמים ראשי בני ישראל שבדורו, שהם בחינת ראש ומוח לגבי נשמות ההמון – ה"ז כאילו נדבק בשכינה ממש, והגוף שלו נעשה כלי לנשמה, כנ"ל.

ועדיין הצווי ד"ובו תדבק" הוא ענין כללי – להתאחד עם הקב"ה ע"י הדביקה בחכמים ובתלמידיהם, שע"ז נעשה הגוף בכלל כלי מחזיק ברכה לאלוקות, שיוכל לקיים בו "והלכת" בלי גבול. אמנם, ההילוך בפועל הוא ע"י מעשה המצוות – שהמעשה הוא העיקר.

את גופו שיתנהג ע"פ הוראות התורה.

ולא רק בנוגע לגוף מצינו שאפשר לקבוע שיתנהג כפי הוראות הנפש האלוקית, אלא גם בנוגע לעולם הקשור אליו ולחלקו, כמסופר על הרה"ח ר' הלל מפאריטש נ"ע (ספר-השיחות קי"ז ת"ש ע' 104) שהיה מנהגו שלא לנסוע בעגלה על גשרים, וכאשר היו מגיעים לגשר היו הסוסים נעצרים מעצמם, והיה יורד ועובר בעצמו.

16 ספר המצוות עשה ו. מספרי.

17 פ"ב.

פנינים

דרוש ואגדה

הגוים הרוב יחרבו

הגוי והממלכה אשר לא יעבדוך
יאבדו והגוים הרוב יחרבו

(הפטרת פרשתנו)

ייעוד זה שיתקיים לעתיד לבוא תמוה ביותר בהשקפה ראשונה, דבשלמא בנוגע לז' מצוות שנצטוו בהן בני נח, הרי אם אינן מקיימים אותן מתחייבים מיתה (כמבואר ברמב"ם הל' מלכים ספ"ט), אך היכן מצינו שנצטוו בני נח לשרת ולעבוד את בני ישראל, וא"כ מדוע "הגוי והממלכה אשר לא יעבדוך יאבדו"?

אלא:

ידוע מאחז"ל (פרש"י ר"פ בראשית. וראה ויק"ר פל"ו, ד) "בראשית – בשביל ישראל שנקראו ראשית". שכל העולם כולו עם אומות העולם נבראו רק בשביל עם ישראל.

והנה עכשיו בזמן הגלות אין רואים בגלוי שמטרת וסיבת קיומם של אומות העולם היא בשביל ישראל. אך לעתיד לבוא, שאז תתגשם סיבת ומטרת הבריאה, יראו בגלוי שמציאותם של אומות העולם היא רק בשביל ישראל.

וממילא "הגוי אשר לא יעבדוך יאבדו", כי לעתיד לבוא, גוי שאינו מראה בגלוי שכל מציאותו היא רק בשביל ישראל, לא תהי' לו זכות קיום בעולמו של הקב"ה, ובמילא "יאבדו" (דאין זה ענין של עונש אלא משום שאין למציאותם זכות קיום).

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 161 ואילך)

ישראל אוצרו של הקב"ה

להיות לו לעם סגולה
(כו, יח)

בפירוש תיבת "סגולה" כ' רש"י (יתרו יט, ה ד"ה והייתם): "אוצר חביב כמו וסגולת מלכים כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גונזים אותם כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות".

ויש לבאר זה בדרך החסידות:

ברשותו של המלך נמצאים הרבה אבנים טובות ומרגליות. אמנם, ישנם אבנים שקובעם בכתר מלכותו להדר וליפות את הכתר, ישנם אבנים שמשתמש בהם לצרכי המדינה וכיו"ב, אך האבנים הגנוזים באוצר המלך, אין הוא משתמש בהם כלל לאף צורך, אלא הוא משתעשע ומתענג אתם אף שאינם ממלאים תפקיד מסוים.

וכמו"כ הוא בבני ישראל, דזה שבני ישראל מקיימים תורה ומצוות ומגלים מלכותו יתברך בעולם, דבר נעלה הוא עד מאוד, אך הקב"ה מתענג ומשתעשע אף בבני ישראל עצמם בלי קשר למילוי תפקידם. דישראל הם כמו אוצר המלך שהמלך משתעשע בהם כמו שהם (אלא שאין זה פוטר אותם ח"ו ממילוי תפקידם, ורק מגלה את גודל חיבתם לפניו ית').

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 162 ואילך)

שיטת הרמב"ם בגדר חיוב והלכת בדרכיו

יביא דברי הש"ס והרמב"ם דיש חיוב בפני עצמו לנהוג בדרכי ה', ויקשה דלכאור' הוא חיוב כולל מכמה מצוות ולא נתחדש בו דבר / יכריח דא"א לומר דבזה נתחדש חיוב במידות שבלב לבד / יחדש שגדר החיוב הוא על הכוונה שבלב המחוייבת בכל המצוות דגמ"ח, ויבאר הנפקותא מזה למעשה

נכללו בו רק מן המצוות שכבר מחוייבים בהם מדין גמ"ח וכו'.

אבל יעויין בספר המצוות להרמב"ם שהביאו לחיוב זה בתור מצוה מחדשת בפ"ע, וז"ל: "מצוה ח, היא שצונו להדמות בו יתעלה כפי היכולת והוא אמרו (פרשתנו כח, ט) והלכת בדרכיו. וכבר נכפל זה הציורוי ואמר (עקב יא, כב) ללכת בכל דרכיו, ובא בפירוש (ספרי עה"פ (בשינוי לשון)) מה הקב"ה נקרא חנון אף אתה הי' חנון מה הקב"ה נקרא רחום אף אתה הי' רחום מה הקב"ה נקרא חסיד אף אתה הי' חסיד [ו(ו)זה

א

יביא הקושיא והתירוץ שבתשובת ר"א בן אברהם, אמאי אינו חיוב כולל לבד

גרסינן בסוטה (יד, א): "מאי דכתיב (פ' ראה יג, ה) אחרי ה' אלקיכם תלכו, וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה והלא כבר נאמר כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלא להלך אחר מידותיו של הקב"ה מה הוא מלביש ערומים כו' אף אתה הלבש ערומים, הקב"ה ביקר חולים כו' אף אתה בקר חולים, הקב"ה ניחם אבלים כו' אף אתה ניחם אבלים, הקב"ה קבר מתים כו' אף אתה קבור מתים". ונמצא כאן חיוב כללי הכולל כמה ממצוות שכבר נצטוונו, ולפום ריהטא בחיוב זה לא נתחדש מאומה ואינו מצוה בפ"ע, דהא

(1) אבל מ"ש שם לפני'ז (י, יב) "ללכת בכל דרכיו", קאי על כל המצוות, והוא ציורוי כולל, כדלקמן בפנים.

ע"ז הר"א בן הרמב"ם, כי "עיקר גדול בדת . . שאין אנו סומכים על מה שמורה עליו פשוטו של הכתוב [בלבד, כשיטת "הקראים"] אלא על מה שמורים עליו הכתוב והקבלה ביחד . . וגם לו יורה פשט הכתוב הזה בהחלט שהכוונה בו לקיום כל המצות, אעפ"כ חייבים אנו להאמין שהוא מצוה פרטית מפני שהקבלה מפרשת בנוגע אליו מה הוא נקרא חנון וכו' . . אין זאת מצוה כוללת לפי מה שבארה הקבלה".

ולאח"ז מביא ראי' לדברי הקבלה מלשון הכתוב, ד"לו הי' המקרא . . והלכת בדרכיו מצוה כוללת הי' אומר כי תשמור . . ללכת בכל דרכיו כמו שאמר בפרשת ועתה ישראל מה ה"א שואל מעמך". ועוד מביא הכרח לדבר, "אחרי שאמר כי תשמור את מצות ה"א, אשר הוא כולל כל המצות, הוסיף עליו ואמר והלכת בדרכיו, שבנוגע אל זה הי' אפשר להעלות על הדעת שאינו מוכרח כהכרח המצות, מאחר שהמצות הן מעשיות, והלכת בדרכיו אלו דברים התלויים במדות כפי שפרשה הקבלה מה הוא נקרא חנון . . וכללו של דבר הוא שמהוספתו והלכת בדרכיו על התנאתו במצות בכלל יתבאר שהכוונה היא לדבר זולתי המצות המפורשות בתחילה".

ומעתה ע"פ דקדוקו בלשון הכתוב "והלכת" (ולא "כי תשמור גו' ללכת") דמשמע ציווי חדש, יש לתרץ גם הטעם שהרמב"ם (וכן שאר מוני המצות) נקט לעיקר המצוה את הכתוב (דפרשתנו) "והלכת בדרכיו", ולא הכתוב ד"ללכת בכל דרכיו" שעליו בא פירוש הספרי – כי לשון "והלכת" מורה (יותר) על לשון ציווי, כנ"ל, משא"כ ללכת בכל דרכיו שיש לפרשו לצייווי כולל. מיהו עדיין צע"ק הא דלא נקט

לשון ספרי²]. וכבר נכפל זה הענין בלשון אחר ואמר (פ' ראה שם) אחרי ה' [אלקיכם²] תלכו ובא בפירוש (סוטה שם) שרצה לומר ההדמות בפעולותיו הטובות והמדות הנכבדות שיתואר בהם הא-ל יתעלה כו".

והנה, בתשובות ר' אברהם בן הרמב"ם (פריימן (ירושלים, תרצ"ז) סי' סג. הועתק ברמב"ם הוצאת שולזינגער (ני. תש"ז) כרך ההשלמה סי' ג) עמד השואל על קושי דומה לזה שלכאורה הוא נגד כללי הרמב"ם שלא מנה ציוויים הכוללים כל המצוות, וז"ל שם: "הרי [מצווה זו] היא כוללת את המצות כמו שמתבאר מן הכתובים החוזרים בענין זה ככתוב (ואתחנן ה, ל) בכל הדרך אשר צוה ה' אלקיכם אתכם תלכו, וכמו כן כי תשמור את כל המצוה הזאת [לעשותה] אשר אנכי מצוך היום וכו' ללכת בדרכיו כל הימים (שופטים יט, ט), וכמו כן ועתה ישראל מה ה"א שואל מעמך (עקב י, יב), וכמר אמר רבינו ז"ל [בברשיו בריש ספר המצוות] בעיקר [שורש] הרביעי שאינו ראוי למנות את הציוויים הכוללים המצות". פירוש קושייתו, דמוכח מכמה כתובים ד"הליכה בדרך ה" כוללת קיום כל המצוות³, ושוב נמצא שמצוה זו היא מן הציוויים הכוללים. והשיב

(2) כ"ה בסהמ"צ הוצאת העליר וקאפח. ולפנינו ליתא.

(3) ויש להוסיף ביאור בזה שכל המצות כולן נקראות "דרכיו" של הקב"ה, שאין זה רק מפני שה' ציווה אותנו ללכת בהן, אלא שהן הן הדרכים שהוא יתברך בעצמו הולך בהם, כמרז"ל (שמו"ר פ"ל, ט) עה"פ מגיד דבריו ליעקב גו' (תהילים קמו, יט), שהקב"ה מקיים כביכול כל המצות, "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות ולשמור" (וכדאיתא בגמ' ש"הקב"ה מניח תפילין" (ברכות ו, א), "הקב"ה מתפלל" (שם ז, רע"א) ועוד), ולכן, הרי המצות כולן הן "דרכיו" של מקום. וכן מפורש בזהר (ח"א קעה, ב) עה"פ "כי שרים דרכי ה" (הושע בסופו), שכל התורה היא "אורחוי דקוב"ה".

לקראת שבת

כמוך⁵, וכמ"ש הרמב"ם (סהמ"צ שורש ט"ו) "שצונו בחמלה והרחמנות והצדקה והחסד והוא אמרו ואהבת לרעך כמוך". וה"ו בדומה לסוג המצוות שהזכיר הרמב"ם בשרש ד' (הנ"ל) ש"לא צוה לעשות דבר זולת מה שידענו", ואין למנותה למצוה.

וכן כתב הרמב"ם (סהמ"צ שורש ב"ז) לענין "ביקור חולים ונחום אבלים וקבורת מתים [שפעולות אלו הן "מדותיו של הקב"ה", כמפורש בדברי הש"ס דלעיל]. . אלו הפעולות

(לעיקר) הכתוב ד"אחרי ה"א תלכו" שהובא בש"ס סוטה, ונראה דגם התם ה' מקום לפרשו באופן אחר, ולהכי אינו עיקר הראי' דהוי ציווי לדברי הקבלה הנ"ל. ויעויין בפירושו הרמב"ן על כתוב זה ד"אחרי ה"א תלכו", וז"ל: "היא מצוה שנלך אחר עצתו וממנו לבדו נדרוש כל נעלם ונשאל כל עתיד, כענין ותלך לדרוש את ה' (תולדות כה, כב) . . ובספרי, אחרי ה' אלהיכם, זה ענן והוא מה שפירשנו, שנשמע לקול אותותיו ונלך אחרי עצתו". עיי"ש. הרי דפשט כתוב זה יש בו גם מקום לפרש באו"א. ואכ"מ.

ובכל אופן, המורס מן הדברים, ד"והלכת בדרכיו" לא הוי ציווי כולל, כי לפי הקבלה אין הכתוב מדבר בקיום כל המצוות כולן, אלא איירי רק ב"דברים התלויים במדות", כמו חנון, רחום וכיו"ב.

ב

יוכיח דלדעת הרמב"ם גם דברים התלויים במידות נכללים כבר בציווי ואהבת לרעך, ושוב צ"ע מה נתחדש בציווי והלכת בדרכיו איברא דעדיין צ"ע גדול בדבר איך יעלה תירוץ ר"א בן אברהם ארוכה, כי עדיין יקשה מה שהקשינו כבר דלא נתחדש מן הציווי דבר חדש, כי לכאורה לפי דבריו ש"דרכיו" בכתוב זה קאי רק על "דברים התלויים במדות", שוב עדיין אין שום חידוש במצוה זו, דהלא ההנהגה של רחום וחנון וכיו"ב גם היא כבר מחוייבת ונכללת בהמצוה (קדושים יט, יח) ד"ואהבת לרעך

5) בהל' דעות (פ"א ה"ו. הובא לקמן בפנים) מביא הרמב"ם (ב"פירוש מצוה זו) גם "מה הוא נקרא קדוש אף אתה הוי קדוש", ועל דרך זו קראו הנביאים לא-ל בכל אותן הכינויין ארך אפים ורב חסד צדיק וישר תמים גבור חזק וכיו"ב". ולכאורה כמה ממדות אלו אינן שייכות למצוות "ואהבת לרעך כמוך"²,

אבל – הציווי "הוי קדוש" הוא ציווי כולל (כמפורש בסהמ"צ שם שורש ד'), וגם שאר המדות כבר "ידענו" לכאורה ממצוות אחרות ואין צורך בהציווי "והלכת בדרכיו",

ולהעיר מספר החינוך (מצוה תרי"א), שמפרש "והלכת בדרכיו" – "שנצטוינו לעשות כל מעשינו בדרך היושר והטוב . . ולהטות כל דברינו אשר בינינו ובין זולתינו על דרך החסד והרחמים כו" (אלא שאח"כ ב"דיני" המצוה מפרט ג"כ דברים שבין אדם למקום. ע"ש). והרמב"ם בסהמ"צ מביא רק חנון רחום וחסיד, וכן בגמ' סוטה (שהובא לעיל בפנים) הובאו רק הנהגות של גמ"ח. ואכ"מ.

6) וראה שם מל"ת שב.

7) וראה גם הל' אבל רפי"ד.

א) והוא מויק"ר ר"פ קדושים (פכ"ד, ד. וראה תנחומא שם ב (ות"ב שם ב. ד)) "כשם שאני קדוש כך תהיו קדושים". ובת"כ ר"פ קדושים "מחקה למלך" (ראה קרבן אהרן ועוד שם, שהכוונה ש"תחקה . . תהי' דומה למלך"). וראה מ"ג ח"א ספ"ד "כמו שביארו בפירוש קדושים תהי'".

ב) ובמ"ג שם משמע, שהציווי "להדמות לו יתעלה כפי היכולת" כולל כל הי"ג מדות, וגם מדת "פוקד עון גו" השייכת לעונש.

4) אף ש"ללכת בכל דרכיו" שבפ' ועתה ישראל הוא ציווי כולל (כנ"ל בפנים), וכן הכתוב "בכל הדרך אשר צוה גו" (שהובא בהשאלה), כמ"ש בהתשובה שם.

לקראת שבת

כא

שבלב, כלשון הרמב"ם "לאהוב"¹¹. וכאשר האדם מרגיש אהבה בליבו, ה"ז מעורר בדרך ממילא גם רגש של רחמים וכו' כלפי חבריו. וכמפורש ב"ס"המ"צ שם "אהבתו וחמלתו". וכן ל' הרמב"ם בשורש ט' (שהובא לעיל).

ומאידך, הא הלשון "והלכת בדרכיו" מורה על ענין של עשי', הנהגה בפועל, ולא (רק) רגש שבלב, וכפשטות לשון הש"ס הנ"ל "אף אתה הלבש ערומים כו' בקר חולים כו'", וגם בסיוס דברי הרמב"ם ב"ס"המ"צ כאן כ' "נכפל זה הענין . . ההדמות בפעולותיו הטובות כו'".

[וכבר נתבאר במק"א (שיחת מוצש"ק י' שבת תשל"ד), די"ל שזהו ההפרש בין שני מרז"ל שמצינו בענין זה – (א) הלשון הנ"ל בסוטה, "הלך אחר מדותיו של הקב"ה" (בהתאם ללשון הכתוב "אחרי ה"א תלכו", "והלכת בדרכיו", "ללכת בכל דרכיו"), (ב) מה שאמרו (פרש"י פ' ראה יג, ה¹²) "הדבק בדרכיו" (כלשון הכתוב "ובו תדבקון" (פ' ראה שם), "ולדבקה בו" (עקב שם)) – שהליכה בדרכיו ומדותיו היינו חיוב דקום ועשה בעשי' בפועל ע"פ מדותיו של הקב"ה, והדביקות במדותיו היא הרגש שבלב (כפשטות המשמעות ד"דביקות", שהוא ענין הרגש¹³)].

(11) וראה שם מ"ל"ת שב.

(12) וראה גם רש"י שבת קלג, ב ד"ה הוי דומה "לדבק בדרכיו". מאירי בחבור התשובה (מ"א ספ"א) "וכבר אמרו ז"ל הדבק בדרכיו". ובפני משה לירושלמי פאה (פ"א ה"א ד"ה אדמה לו) "כדרשנין מולדבקה בו" (עקב יא, כב). וראה גם אור"ת לה"מ עה"פ עקב שם "אמרו רבותינו ז"ל וכי אפשר לדבק כו' אלא הדבק במדותיו מה הוא כו'". וכ"ה בתניא אגה"ק סט"ו (קכג, ריש ע"ב). וראה ספרי עה"פ "למוד הגדה שמתוך כך כו' ומדבק בדרכיו".

(13) כמו "תדבק נפשו בדינה" (וישלח לד, ג). וראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 55 ואילך.

כולם ודומים להם נכנסות תחת מצוה אחת . . והוא אמרו יתברך ואהבת לרעך כמוך".

ואף שהרמב"ם לא מנה פרטים אלה שבש"ס בספר המצות כאן⁸, הרי כתב בפירושו "וכבר נכפל זה הענין בלשון אחר ואמר אחרי ה' [אלוקיכם] תלכו ובא בפירושו [היינו מחז"ל הנ"ל דסוטה] שרצה לומר ההדמות בפעולותיו הטובות והמדות הנכבדות כו'", הרי שהרמב"ם ס"ל שפרטים אלה הם בכלל הצייוי ד"והלכת בדרכיו"⁹.

ג

יכריח דא"א לבאר שנתחדש בזה חיוב על הרגש הלב

ולכאורה יש לומר, שכוונת הר"א בן הרמב"ם במ"ש "שהמצות הן מעשיות, והלכת בדרכיו אלו דברים התלויים במדות", היא שהצייוי ד"והלכת בדרכיו" הוא (לא על הנהגה במעשה בפועל באופן של רחמים וכו', אלא) על הרגש שבלב, וזהו החדוש שבצייוי זה מה שלא ידענו ממקום אחר. איברא דעדיין אין הדברים מובנים לגמרי, ומתרי אפי. חדא, דמפשטות לשון הרמב"ם, הן בספר המצות (מ"ע רו, וכן במנין המצוות שבריש ס' היד) והן בספר היד (הל' דעות פ"ו ה"ג), משמע שהחיוב ד"ואהבת לרעך כמוך" כבר כולל לא רק ההנהגה באופן של ריעות כלפי חבריו¹⁰, אלא גם פשוטו כמשמעו ד"ואהבת", היינו רגש האהבה

(8) משא"כ בסמ"ג מ"ע ז, שמביא רק הא דסוטה (ולא דרשת הספרי). וראה הערה הבאה.

(9) וראה השגות הרמב"ן ל"ס"המ"צ שורש א' (ד"ה והתשובה ג') "הוא [הרמב"ם] תפס הלשון השנוי בספרי ובעל ההלכות תפס לו הלשון השנוי בגמרא".

(10) כמשמע בסמ"ג מ"ע ט: מצות ואהבת לרעך כמוך כללו של דבר דעלך סני לחברך לא תעביד.

בו יתעלה כפי היכולת, פירוש, דחידש לנו הרמב"ם ש"והלכת בדרכיו" אינו ציווי הבא לחייב את האדם באיזה מעשה או מידה שינהג ברחמים וחנינה וכיו"ב (כמשמעות לשון החינוך¹⁶), כ"א הוא ציווי על ענין ההתדמות גופא, "להדמות בו יתעלה כפי היכולת", ר"ל שהתנהגותו ברחמים וחנינה כוונתה ומטרתה היא להתדמות לבורא (ובדרך ממילא בא מזה גם החיוב באופן ההנהגה בפועל). ויעויין לשון הש"ס (שבת קלג, ב'¹⁷) "הוי דומה לו מה הוא חנון ורחום אף אתה כו".

ונמצא, שמצוה זו היא מחובת הלבבות, שכוונת האדם בהנהגתו ברחמים וחנינה וכו' צ"ל (לא) (רק) משום שהשכל מחייב להתנהג באלו הדרכים משום שהן הנהגות טובות (וישרות, אלא) כדי "להדמות בו יתעלה", דדוקא מכיון שדרכים אלו הם דרכיו של הקב"ה, לכן ה"ה מתדמה לו, וכדיוק לשון רז"ל "מה הוא כו" אף אתה כו", שכל כוונת האדם בהליכה זו היא כדי להדמות לבורא.

[ואין בזה סתירה למשנת"ל ד"והלכת בדרכיו" אין פירושו ציווי על הרגש שבלב, אלא על ההליכה (ועשי) בפועל בדרכיו, דמ"מ בהמבואר כאן אין שום שלילה להפירוש דקאי על ההליכה בפועל (ואדרבה, כנ"ל), כ"א שההדגשה בציווי זה גופא (שהוא על העשי) היא ככוונת ותוכן ההליכה בדרכיו של הקב"ה, שאינה אלא "להדמות בו יתעלה", דברים שבלב וכוונת האדם, שההליכתו בדרכים אלו היא רק

וכן מוכח מדברי הרמב"ם במורה נבוכים (ח"א פנ"ד¹⁴), שמביא (בסוף הפרק) ד"תכלית מעלת האדם להדמות לו יתעלה כפי היכולת [שזהו הציווי ד"והלכת בדרכיו", כלשונו בספר המצות כאן] כלומר שנדמה מעשינו למעשיו. אמרו מה הוא חנון אף אתה הי' חנון, מה הוא רחום אף אתה הי' רחום, דחזינון שדייק הרמב"ם בלשונו במה שכתב "שנדמה מעשינו למעשיו". וכמו שביאר שם בארוכה, שדרכיו של הקב"ה שהן מדותיו "הם תוארי מעשיו", ש"עושה פעולות הדומות לפעולות הנעשות על ידינו כתוצאה ממדות כלומר מתכונות נפשיות, לא שהוא יתעלה בעל תכונות נפשיות". ומבאר דזהו תכלית השלימות בהנהגת האדם, ש"יעשו על ידו פעולות אלו במדה ובמי שראוי לכך, לא מתוך סתם התפעלות. כל התפעלות רעה"¹⁵, עיי"ש בארוכה.

ד

יחדש ע"פ הדיוק בלשון הרמב"ם דהחיוב הוא שיתכוון להדמות לה'

ועל כן נראה לבאר באו"א גדר החיוב, שהחידוש בציווי דוהלכת בדרכיו "זולת מה שידענו" – מבואר בדברי הרמב"ם עצמו במה שמדייק במתק לשונו שכתב "צונו להדמות

(14) מועתק ע"פ תרגום קאפח.

(15) ובפרט במדת העונש (ראה לעיל הערה 5 בשוה"ג הב'), אשר [נוסף לזה שפעולות הרחמנות והסליחה כו' צ"ל "הרבה יותר מפעולות העונשין" — מו"נ שם — הרי מדת העונש] ודאי שאסור להיות בזה שום רגש של כעס, כמ"ש במו"נ שם "והוא בלתי כעוס ולא רגז ולא שונא לו" [משא"כ בפעולות הרחמנות כו', שודאי שצריך להיות גם רגש הרחמים שבלב, אלא שצ"ל באופן שלא יהי' בסתירה להנהגה "כפי הראוי", ויביא את התועלת הרצויה].

(16) נעתק לעיל הערה 5.

(17) וכן ירושלמי פאה שם. מס' סופרים פ"ג הי"ג. מכילתא בשלח טו, ב.

הוסיף עוד: "כך למדו בפירוש מצוה זו, מה הוא נקרא חנון אף אתה הי' חנון, מה הוא נקרא רחום אף אתה הי' רחום, מה הוא נקרא קדוש אף אתה הי' קדוש, ועל דרך זו קראו הנביאים לא-ל בכל אותן הכנויין כו' להודיע שהן דרכים טובים וישרים וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כחו". ובהלכה שלאח"ז (ה"ז) מבאר הרמב"ם "כיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו. . . על פי הדעות האמצעיות כו", ומסיים "ולפי שהשמות האלו נקרא בהן היוצר והם הדרך הבינונית שאנו חייבין ללכת בה, נקראת דרך זו דרך ה'".

ולכאורה נראין הדברים כתמוהים, מה שהרמב"ם אין דרכו ברורה בגדר הציווי ד"והלכת בדרכיו", וכולל בציווי אחד ב' גדרים וענינים שונים שאינם שייכים זל"ז כלל, דמחד גיסא הכליל "מדה בינונית שבכל דעה ודעה", ומאידך הכליל ענין אחר לגמרי - "דרכים טובים וישרים" ש"חייב אדם להנהיג עצמו בהן", שהם "כל אותן הכנויין" של חנון ורחום וכו' שנקרא בהן הא-ל (ועד"ז הוא גם בחינוך מצוה תריא)²⁰.

ועכצ"ל דהיינו הך, שכאשר האדם מנהיג עצמו ב"דרכים טובים וישרים" אלו מצד הכוונה כדי "להדמות אליו כפי כחו", ה"ז גופא מחייבו "ללכת בדרכים האלו הבינוניים", כמשי"ת להלן.

משום שהם "דרכיו" של הקב"ה].

ועפ"ז מתורץ בפשטות הטעם ש"והלכת בדרכיו" אינו ציווי כולל - דהא נתחדש כאן החיוב בכוונת ההליכה בדרכים אלו, "להדמות בו יתעלה". ואי"צ לתרץ שהוא מפני שהציווי מוגבל ל"דברים התלויים במדות"¹⁸.

ה

יקדים מדברי הרמב"ם בהל' דעות כמה פרטים בגדר חיוב "והלכת בדרכיו", ויקשה מהי שייכותם זל"ז

וע"פ ביאור זה בגדר החידוש דחיוב זה, יש ללמוד נפקותא לדינא גם באופן העשי' בפועל המחוייב מצד מצוה זו, ובהקדם דברי הרמב"ם בספר היד, בפירוש המצוה ד"והלכת בדרכיו".

הנה, בריש הל' דעות האריך הרמב"ם בדרך הנהגת האדם, אשר "הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם והיא הדעה שהיא רחוקה משתי הקצוות" (לשונו פ"א ה"ד), ומביא דוגמאות לזה, ומהן - ש"לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לכעוס עליו כו' לא יתאוה אלא לדברים שהגוף צריך להן וכו'" (שם). ואחרי אריכות הביאור אודות "מדה בינונית" שבכל הדיעות, ממשיך (שם סוף ה"ה¹⁹): "ומצוין אנו ללכת בדרכים האלו הבינוניים והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו". ובהלכה שלאח"ז (ה"ז)

20 ולהעיר משו"ע הרב או"ח (סקנ"ו ס"ג), שמפרש מצות "והלכת בדרכיו" - "צריך להדמות עצמו בהם [ב"כל המדות שיש באדם]" לבוראו ולמאוס ברע שבהם ולבחור בטוב", ולא כתב ש"מצוין אנו ללכת בדרכים אלו הבינוניים" (ורק בהמשך הסעיף כ' "ינהוג בדרך המיצוע הוא דרך הטובה והישרה"). ואכ"מ.

18 וראה לקו"ש חל"ד ע' 159 הטעם ש"ל להא דפירשו חז"ל שהכתוב קאי רק במדות. וראה שם בהערה 52 דשמא יש לפרש הדבר בכוונת ר"א בן אברהם.

19 ולכמה נוסחאות כאן היא התחלת ה"ז (ראה ס' המדע - ירושלים, תשכ"ד. וש"נ). וראה מגדל עוז.

יבאר אופן החיוב בפועל ע"פ החידוש דלעיל בגדר החיוב

ויוכן זה ע"פ המבואר במו"נ (הנ"ל), שדרכיו ומדותיו של הקב"ה הם "תוארי מעשיו", היינו "פעולות הדומות לפעולות הנעשות על ידי בני אדם מתוך התפעלות ותכונות נפשיות", וממשיך ש"ראוי למנהיג המדינה . . להתדמות בתוארים אלה וייעשו על ידו פעולות אלו במדה ובמי שראוי לכך לא מתוך סתם התפעלות . . כי כל התפעלות רעה", ומביא דוגמא – "ויהי פעמים למקצת בני אדם רחום וחנון, לא מתוך סתם רגישות וחמלה אלא כפי הראוי, ויהי פעמים למקצת בני אדם נוטר ונוקם ובעל חימה כפי הראוי להם ולא מתוך כעס . . ותהי' מגמתו להפיק מה שיש באותה הפעולה מן התועלת הגדולה לבני אדם רבים". ומסיים (כנ"ל) ש"תכלית מעלת האדם להדמות לו יתעלה כפי היכולת . . שנדמה מעשינו למעשיו".

ומהמשך העניינים משמע, דמ"ש הרמב"ם שאצלו יתברך כל המדות הן פעולות שאינן מתוך התפעלות, אין כוונתו לשלול בזה ענין ההתפעלות והשינוי רק משום שזה לא יתכן בו ית' (כמ"ש שם "לא מתוך התפעלות ולא מתוך שינוי . . הם נעשות מאתו ית' לא מתוך ענין נוסף על עצמו כלל"), אלא גם משום תוכן פעולות המדות עצמן, דכיון שפעולות אלו באו מאתו ית' לא מתוך התפעלות, לפיכך הן דרכים טובים וישרים באמת, שכל מדה ומדה היא באופן הראוי להעשות.

וזהו המשך דברי הרמב"ם, שלאחרי שביאר תוכן ענין המדות אצלו יתברך, ממשיך, שכן ראוי לאדם להתנהג, ש"תכלית מעלת האדם להדמות לו יתעלה כפי היכולת . . שנדמה מעשינו למעשיו, מה הוא חנון אף אתה הי' חנון כו", דכאשר האדם מתדמה לבוראו, והנהגתו במדות היא כהנהגת הקב"ה כביכול ע"פ מדותיו יתעלה, אזי תהיינה מדותיו של האדם "כפי הראוי", ותושג התועלת השלימה הדרושה ממדה ההיא.

ועפ"ז יובן הקשר בין שני העניינים בספר היד – ה"מדה בינונית שבכל דעה ודעה", והציווי "להדמות אליו כפי כחו" על ידי שמנהיג עצמו בדרכים טובים וישרים ע"פ כל אותן הכנויין שנקרא בהן הא-ל, דב' ענינים אלו תלויים זב"ז ובאים מגדר אחד, כי ההנהגה ע"פ ה"קצוות" (שבכל דיעה ודיעה) נובעת, בדרך כלל, מהתפעלות (הלב) שאינה נותנת מקום להנהגה הפכית, ואין בה הכרעת הדעת להכריע אם במצב זה ראוי לעשות כן אם לאו – ועל כן הרי היא מביאה את האדם ל"קצוות". אבל כאשר האדם מנהיג עצמו במדות אלו בכוונה כדי "להדמות אליו כפי כחו", אזי במילא התנהגותו במידות אלו אינה (רק) מתוך התפעלות הלב, אלא מתוך כונה והתאמה להאמת שבמדות אלו (כפי שהן אצלו יתברך), ואז הרי הוא אווז במידה הבינונית שבכל דיעה ודיעה, וכלשון הרמב"ם במו"נ "כפי הראוי". ומצד זה, פעמים ההנהגה היא באופן של רחמים ופעמים במקצת בני אדם כו'.

תורת היים

מכתבי קודש

אני ה' רופאך

אם היתה האמונה חודרת גם להרגש של האדם הרי בודאי שהי' שמח בחלקו,
ובמילא היתה גם בריאותו כדבעי

נצטערתי לשמוע אשר מצב בריאותו אינו כדבעי, והעיקר אשר יש אצלו איזה נפילת רוח,
ולפלא עליו ובכלל על כאו"א מדורנו זה ששמרם השי"ת ונשארו אודים מוצלים מאש, אשר לאחר
שראו השגחה הפרטית הלזו בעיני בשר, עוד יש ספק אצלם - ואף כי לא ח"ו בכח האמונה בדרך
מקיף, אלא בהנוגע להרגש הלב - אם כן הוא אשר השי"ת שהוא עצם הטוב ומטבע הטוב להיטיב
מסדר את חיי האדם לפרטיו ופרטי פרטיו,

כי אם היתה אמונה זו והבנה זו חודרת גם להרגש של האדם הרי בודאי שהי' שמח בחלקו,
ובמילא היתה גם בריאותו כדבעי, והי' מוסיף אומץ בעבודתו במילוי שליחותו של האדם העליון
בעלמא דין,

ואף שבכל ענין צריכה להיות אחיזה בדרכי הטבע, וכמ"ש בכל אשר תעשה (והטעם בזה מבואר
בכ"מ ומהם בקונטרס ומעין קרוב לסופו), ולכן צריך לשמור למלאות הוראת הרופאים, הרי ההנהגה
בזה צ"ל בלא לב ולב וכידוע, ואם לעצתי ישמע הרי יקח לו חופש לשבוע או שבועיים למען הרגיע
את מצב רוחו, ועי" השביתה והמנוחה לחזק את בריאותו, ואחרי הפסקה זו ובהחלטה גמורה לעבוד
את השי"ת מתוך שמחה יוכל להמשיך עניניו ועסקנותו מתוך בריאות הנכונה ובהצלחה.

(אגרות קודש ח"ט אגרת ב'תצב)

אין מענין האדם כלל להתעמק במצב בריאותו בגשמויות

במענה על מכתבו מ... בו כותב ע"ד מצב בריאותו.

הנה זה מכבר כתבתי לכמה מהשואלים בכגון דא, אשר אף כי מחד גיסא צריך למלאות אחרי

לקראת שבת

הוראת הרופאים, וכמבואר בכ"מ, ומובא ג"כ לפסק הלכה בשו"ע בדיני שבת מילה וכו', הרי לאידך גיסא זהו רק בנוגע להבפועל ממש, אבל כח המחשבה אין מענין האדם כלל להתעמק במצב בריאותו בגשמיות וכו',

כיון שאין זה מקצוע שלו, היינו שאין הוא הרופא של איש פרטי זה, ולא תצמח מזה תועלת להאיש פרטי, ובמילא ה"ה אצלו בגדר של מחשבה שאין בה תכלית, ובמילא ה"ה מבלבלות, כי מטרידות את כח המחשבה מלהתלבש במה שצריכה לחשוב, וכל יתר כנטול דמי, וה"ה בהנוגע אליו שצריך למלאות כהוראת הרופאים בהנוגע להבפועל ממש ולשים בה' מבטחו אשר ישלח דברו וירפאהו.

(אגרות קודש ח"ט אגרת ב'תתקג)

אין הכוונה לייגע את הגוף אלא לייגע את נפש הבהמית

במענה על מכתבו... הנה מ"ש אודות מצב בריאותו, וכן אודות החלישות בעבודה, הרי כבר כתבתי לו כמה פעמים, ובודאי נתפרסם, שאין הכוונה בעבודת השי"ת מאטערען דעם [לייגע את ה]גוף (לבד במקרים יוצאים מן הכלל) אלא צו מאטערען [לייגע] את הנה"ב, כי בדורנו זה הנה אז מען מאטערט דעם גוף הרי נחלש הוא, ובמילא מבלבל זה תפיסת השכל והרגש הלב, וזהו נוסף על המבואר בד"ה באתי לגני תשי"ג בזה, והאריכות אך למותר.

ויש די זמן במשך היום לאריכות התפלה ללמוד כדבעי הן נגלה והן בנסתר ולקיום המצות בהידור וכל הנ"ל מבלי לנגוע בבריאות הגוף באכילה שתי' שינה וכו' כפי המוכרח לגוף זה (כי לא כל אדם שווה בזה), ובמילא אין מקום להתאונן ולחפש סיבות רחוקות, וכשיעשה כל הנ"ל בסדר מסודר יהיו הדברים מסודרים...

(אגרות קודש ח"ט אגרת ב'תתקח)

מאכלות בלתי כשרות אין הגוף הישראלי יכול לסובלם

במענה על מכתבו, הנה במה שכותב אודות המצב במשפחתו, ובפרט בנוגע לכשרות, הנה ידוע שלכל לראש צריכה להיות קריאה בשלום היינו הליכה בדרכי נועם, ולברר לפניהם שהתורה ומצות בכלל הן טובות האדם הן בנוגע לנשמה והן בנוגע לגוף הן בנוגע בעוה"ז והן בעולם הבא,

ובפרט בכשרות האכילה ושתי', שכלשון רבנו הזקן בתיא קדישא נעשה דם ובשר כבשרו, הנה מאכלות בלתי כשרות אין הגוף הישראלי יכול לסובלם, ואף שלפעמים מאריך הזמן עד שנראה תוצאות לא טובות ח"ו, הרי מובן שאנשים נורמלים ובשכל בריא לא יעשו שום דבר שיקלקל בריאות גופו באופן קשה אף אם יתגלה הקלקול רק לאחר כמה שנים,

וכשיוסיף שאין הענין כדי להפחיד עליו אלא מצד אהבת ישראל בכלל ואהבת קרוב ובן בפרט מוכרח לשמור את הקרובים מכל נזק ח"ו, הרי דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. ויה"ר מהשי"ת שיהי' זה בנקל ובהקדם.

(אגרות קודש ח"ט אגרת ב'תתקי)

תורה נמשלה לאש - היא מחממת ומאירה

תורת החסידות היא אש. עבודת הלב על פי תורת החסידות היא פעולת ההרתחה ואז היא מפרידה את הפסולת הגסה של המים הרעים והפסולת הדקה של המים היפים. וזאת – סיים הרבי ה"צמח צדק" – חידשו הבעל שם טוב והרב המגיד ממזריטש בתורת החסידות בכלל, ורבנו הזקן בתורת חב"ד בפרט.

לעשות תיקונים בדת ולאסור את תורת החסידות איסור עולם

המשכילים לחמו נגד תורת החסידות באמצעים של עלילות ובלבולי שוא וגם במלשינות בדויות עד כי באסיפת הרבנים בשנת תר"ג דרש שר הפנים שאסיפת הרבנים תסכים לרצון הממשלה לעשות תיקונים בדת ולאסור את תורת החסידות איסור עולם. באסיפת הרבנים ההיא היו כמה חברים נבחרים מכל היהודים שבמדינת רוס' ואגפי' אוקראינה וואהלין ופולין.

...על אסיפת הרבנים הלזו העמיסה הממשלה פתרון כמה שאלות דתיות, לבצע כמה תיקונים בדת ישראל כפי דרישתם של המשכילים וראשית דבר לאסור את לימוד תורת החסידות איסור עולם.

(התמים" חוברת ו עמ' מח)

בין אם אחי' ובין כו' הואילי ללכת להיכל אביך ומסרי לו את בקשתי

בערב ראש השנה תר"ג ובצום גדלי' - יום הזכרון של אמו הרבנית דבורה לאה - שלח ה"צמח צדק" על ידי הגבאי החסיד ר' חיים דובער נ"ע, פדיון נפש לליאזני על קבר אמו, ובשני הפדיונות - של ערב ראש השנה ושל צום גדלי' - נוסח אחיד:

הבערלינטשיקעס [אנשי ברלין] מתגברים, הגזירה מוכנת להתפרסם, עצתם להזמין רבנים שישכימו על הצעותיהם, בין כך ובין כך, בין [אם] אחי' ובין כו' הואילין ללכת להיכל אביך ומסרי לו

את בקשתי לעורר רחמים שיתבטלו הגזירות, ואם הנני זוכה יהי רצון שיתבטלו על ידי.

...הגבאי רבי חיים דובער הי' בעל סוד מוחלט. לא זו בלבד שאף אחד לא ידע שהרבי שלח אותו באותה שליחות, אלא אף אחד גם לא הרגיש שנסע. בשתי הפעמים - בערב ראש השנה ובצום גדלי' - נסע בלילה, ועם אור הבקר, ביקר על ציון קבר אמו של הרבי, הרבנית דבורה לאה נ"ע, מסר את השליחות, נסע חזרה והגיע בזמן, ואף אחד לא הרגיש בכל המתרחש.

(תרגום מלקוטי דיבורים ח"ג עמ' תלח ואילך)

במשך האסיפה אסרו את הרבי ה"צמח צדק" והי' נתון אז בסכנה גדולה

כ"ק אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" עמד וחירף את נפשו הקדושה נגד הצעת הממשלה, הוכיח בראיות ברורות איסור תיקונים בדת על פי חוקי התורה, והראה לדעת את חיוב לימוד תורת החסידות והתועלת ביראת שמים ובתיקוני המדות.

שר הפנים נוסף על רשעותו להעיק ולהצר את יראי ה', הי' משוחד מאת חברה ידועה בעת ההיא, ועמד בכל תוקף עוז על צד המשכילים ודרש מאת חברי אסיפת הרבנים לחתום על הפרטי-כל שערך כפי רצון הממשלה.

כ"ק אדמו"ר הרה"ק ה"צמח צדק" התנגד לזה באמרו אשר הוא מנגד לזה, ואם יכריחו אותו לחתום, יבקש חנינה להגיש תעצומותיו לפני המלך.

הרבה פעמים במשך אסיפה ההיא אסרו את כ"ק אדמו"ר הרה"ק ה"צמח צדק" בכלא, ושר הפנים כתב עליו שהוא מורד במלכות והי' נתון אז בסכנה גדולה.

אמנם, הדבר נודע לרבים, ובכל מדינת רוסיה ואגפיה, אוקראינה, וואהלין ופולין, התעורר רעש גדול, כי בכל עיר ועיר שהידיעה המעציבה הגיעה שהמשכילים דורשים לעשות תיקונים בדת, והאדמו"ר מליובאוויטש מתנגד לכך ובגלל זאת אסרוהו בכלא - גזרו תענית ציבור בקריאת ויחל ושביתת מלאכה.

הרעש הכללי ותוקף דעתו ומסירת נפשו הקדושה של כ"ק אדמו"ר הרה"ק ה"צמח צדק" הבהיל גם את שר הפנים והוא נסוג אחור מכל הצעותיו בתיקוני הדת, והותר לימוד תורת החסידות.

(התמים" חוברת ו עמ' מח)

תורה נמשלה לאש, היא מחממת ומאירה ותורה מנצחת את כל מנגדי'.

בין השאלות שנשאל הרבי ה"צמח צדק" באסיפה האמורה, היתה שאלה עיקרית:

מה חידשה תורת החסידות, הרי גם לפני התגלות תורת החסידות היו צדיקים שלמדו מוסר והיתה להם חיות בתורה?

לקראת שבת

כט

ענה הרבי הצמח צדק:

כתיב מימינו אש דת למו. תורה נקראת אש, ואש מאירה ומחממת, כי אי לא הא - לא הא, אי אפשר להיות חם מבלי להאיר ואי אפשר לאור בלי שיחמם. הקב"ה הטביע באש את טבע ההתגברות והנצחון, כשפורצת תבערה ומתיזים מים לכבותה, הרי המים הראשונים ששופכים על האש גורמים להגדלת האש.

תורה נמשלה לאש, היא מחממת ומאירה ותורה מנצחת את כל מנגדי'.

במים יש מים טובים ומים רעים, ומכיוון שבכלל הבריאה של מים ישנם גם מים רעים, אפשר שיהיו גם במים היפים תערובת של לא-טוב, אם כי אינה דומה ללא-טוב שבמים הרעים, שם הוא לא רק לא טוב אלא רע גמור, המקלקל את המעלות שישנן במים.

כדי להפריד את הפסולת מהמים, שהיא הגורמת שהמים יהיו למים רעים, וכדי למצוא את הלא-טוב שעלול להיות במים הטובים - הטביע הקב"ה בבריאה את האש שמרתיחה את המים, ועל ידי כך מופרשת הפסולת והמים נהפכים לטובים.

האש מוציאה ומבדילה גם את הפסולת הדקה שעלולה להיות במים היפים ועושה את המים היפים למים נקיים וזכים בתכלית.

תורת החסידות היא אש, עבודת הלב על פי תורת החסידות היא פעולת ההרתחה נגלה של תורה היא מים. כשלומדים תורה לשמה הרי אלו מים היפים. ברם, כשלומדים תורה כדי לקנות ולהתיהר - היא נעשית להם סם המות.

תורת החסידות היא אש. עבודת הלב על פי תורת החסידות היא פעולת ההרתחה ואז היא מפרידה את הפסולת הגסה של המים הרעים והפסולת הדקה של המים היפים.

וזאת - סיים הרבי ה"צמח צדק" - חידשו הבעל שם טוב והרב המגיד ממזריטש בתורת החסידות בכלל, ורבנו הזקן בתורת חב"ד בפרט.

הרי זו פילוסופי' דתית עמוקה

האברך החסיד ר' ישראל חייקין תירגם את דברי הרבי ה"צמח צדק", וכאשר סיים, נשאר השר הגראף אוברוב יושב תפוס מחשבות. ניכר שדברי משרתו של הרבי עשו עליו רושם עז.

האברך-התורגמן מסר את הדברים בשפה רוסית פשוטה ובהירה ובחום רב, ניכר ה' שלא זו בלבד שהאברך מבין את הדברים אלא הם גם קרובים ללבו.

את שתיתקו הפר השר במלים: הרי זו פילוסופי' דתית עמוקה.

(תרגום מ"לקוטי דיבורים" ח"ג עמ' 890 ואילך)